

REİSÜ'L-HATTATİN HATTAT HASAN ÇELEBİ

Yusuf BİLEN

Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Sanatları
Tarihi Anabilim Dalı
ybilen@atauni.edu.tr

Öz

Kur'an ilimlerini tahsil maksadıyla 1954'te İstanbul'a giden Hasan Çelebi, 1964 yılında Taşçı Yusuf Usta vesilesiyle Halim Efendi'den hüsn-i hat çalışmaya başladı. Yaklaşık dört ay Halim Efendi ile meşk eden Çelebi, Halim Efendi'nin vefatıyla bir müddet hocasız kaldıktan sonra Hamid Bey'le çalışmaya başladı ve altı yıl sonra Hamid Bey'den sülüs-nesih icâzetnâmesi aldı. 1966 yılında ise Hattat Kemal Batanay'dan rik'a ve ta'lik meşk ederek icâzetnâme aldı. 2008 yılında Kültür Bakanlığı tarafından Sanata Hizmet Ödülü, 2011'de Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü almaya hak kazandı. UNESCO tarafından "*Yaşayan İnsan Hazineleri Ulusal Envanteri'nde*" adı anıldı. 2013 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi tarafından "*fahri doktora*" unvanı verildi. Ayrıca 16 Mayıs 2016 tarihinde Bayburt Üniversitesi tarafından düzenlenen "*Dede Korkut Bilim, Kültür, Sanat ve Edebiyat Ödülleri*" töreninde Geleneksel Sanatlar Ödülü, Reis'ül-Hattatin Hasan Çelebi'ye verildi.

Anahtar Kelimeler: Hasan Çelebi, Calligrapher, the Head of Calligraphers

Calligrapher Hasan Çelebi, the Head of Calligraphers

Abstract

Hasan Çelebi, who went Istanbul in 1954 with the purpose of collecting the Qur'anic sciences, started to work in favor of Halim Efendi under the supervision of Taşçı Yusuf Usta (master of stones) in 1964. Having studied with Halim Efendi for about four months, Çelebi began to work with Hamid Bey after the death of Halim Efendi for a while and after six years Hamid Bey received the thuluth-nesih essay. In 1966, the calligrapher Kemal Batanay received icâzetnâme from rik'a and ta'lik. In 2008, he received the Sanata Service Award by the Ministry of Culture and in 2011 he received the Presidential Culture and Art Grand Award. It was named by UNESCO in the "National Inventory of Living Human Treasures". In 2013, he was awarded an honorary decorator by Erzurum Atatürk University. In addition, he was awarded the Traditional Arts

Award to be the Head of Calligraphy in "Dede Korkut Science, Culture, Art and Literature Awards" ceremony organized by Bayburt University on May 16, 2016.

Keywords: Hasan Çelebi, calligrapher, reisü'l-hattâtîn,

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi İnci köyünde de okul ve öğretmen yoktu. Çelebi'nin dayısı ve hafızlık hocası olan Yusuf Altaş hoca (topal hoca), hayatında iz bırakan ve onu yönlendiren mühim bir şahıstı. Kur'an-ı Kerim ve dîni bilgisini ilerleterek köye imam olacak seviyeye yükselmişti. Kendisi hafız olmadığı halde İnci ve diğer köylerden birçok talebe okutarak onların hafız olmalarını sağlamıştı. İlim ve irfan sahibi bir şahsiyet olan Yusuf Altaş, o dönemde yayımlanan Koroğlu ve Köylü gazetelerini muntazaman köye getirip halk istifade etsin diye meydanda duvarlara asmaktaydı. Kâğıda ve kaleme karşı aşırı sevgisi olan Çelebi, bu gazetelerden kendi gayretiyle okumayı öğrendi. 1946 yılı Ocak ayında ilk defa köyde "hâfızlık cemiyeti" tertip edildi. Altı çocuk, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş, onlara köyde büyük bir kutlama yapılmıştı. Okula gidemeyen Çelebi, bu merasimden çok etkilenecek dayısından Kur'an-ı Kerim öğrenmeye ve hâfızlığa başladı.

Çelebi, Kur'an ilimlerini tahsil maksadıyla 1954'te İstanbul'a gitti. Bir hemşehrisi vasıtasıyla Üçbaş Medresesi'ne yerleştirildi. Burada altı ay boyunca Arapça ve dîni ilimlere devam etti ve oradan da Üsküdar Çinili Medresesi'ne nakloldu. 15 Mayıs 1956'da ise Mihrimah Sultan (İskele) Camii'nde müezzin olarak göreve başladı. 1957-58 yıllarında askerlik vazifesini ifa etti. Askerlik dönüşü bir süre Mehmet Nasuhi Camii'nde imamlık yaptı ve 27 Mayıs 1960 ihtilaliyle birlikte üç yıl İstanbul'dan ayrı kaldı. Bu süre zarfında Artvin'in Yusufeli İlçesinde müezzin olarak bulundu. Müezzinlik yaptığı sırada Müftü Hâfiz Bekir Efendi'yle tanıştı. Bu karşılaşma Çelebi'nin yeniden İstanbul'a dönmesini sağladı. Bekir Efendi aracılığıyla Hasan Çelebi, 15 Ağustos 1963 yılında Üsküdar Sultan Tepesi Mehmet Said Efendi Camii'ne tayin edildi. 1964'te Şeyh Camii'ne, 1974 senesinde de Fıstık ağacı Selami Ali Camii'ne nakloldu. İmamlık vazifesi süresince yurt dışında zaman zaman hat ile ilgili iş teklifleri aldı. Ancak resmi görevli olduğu için bu işler için izin alması mümkün olmadı. Çelebi kendine daha rahat bir çalışma ortamı sağlamak maksadıyla 1987'de emekliye ayrıldı. Halen İstanbul'da hat çalışmalarına ve talebe yetiştirmeye devam etmektedir (Çelebi 2003: 3; Farklı zamanlarda yapılan şifahi görüşmeler).

Foto. 1: Hasan Çelebi Hoca'nın Muhammed Mandy Tarafından Yapılmış Yazı-Resmi

Foto. 2: Celî Sülûs Kelime-i Şehâdet Levhası

Çelebi, İstanbula geldiğinde hat sanatı ile tanışmasını şu şekilde anlatır : " Üsküdar'da Bülbüldere Camii'nin yukarısında imamlık yapıyordum. Arapça dersine giderken bir taşçı ustasının önünden geçiyor ve yazdığı yazılara bakıyordum. Aslında biraz da korkarak bakıyordum, "Ne bakıyorsun?" diyecek diye, hâlbuki onları insanlar görsün diye vitrinine koymuştu. Bir defasında göz göze geldik "Hemşehrim mezar taşı mı yaptıracaksın?" diye sordu. O zamanlarda taşçıların ekserisi mezar taşı yapardı. "Hayır, meraklıyım da onun için bakıyorum" dedim. "Bu yazıların ustaları bazen buraya gelir, mademki meraklısın geldiklerinde seni çağırırım." dedi. Yusuf usta, ertesi gün bana çırağını gönderdi, geldim ki Hamid Aytaç Bey orada. Şevki Efendi'nin "küllema dehale aleyha zekeriyye'l-mihrab" (Âli İmran âyet:37) yazısını taşın üzerine geçirmeye çalışıyor, ama taş rutubetli, kâğıt rutubetli, bir türlü yazıyı oraya geçiremiyordu. Yazı iğneli, üzerinden toz silkeliyor, kâğıt rutubetli olduğu için geçmiyordu. Yusuf usta ateşin üstünde kâğıdın rutubetini gidermeye çalışıyor, hoca yakarsın yakarsın diyor, O, bir şey olmaz diyordu. Nihayet kâğıdı kuruttu. Böylece hatlar kısmen taşın üzerinde belirginleşti. Çizgilerin belirgin olmadığı yerleri Hamid Hoca kalemle tamamladı. Hamit Bey'e bana hat dersi verip veremeyeceğini sordum; ancak Hamit Bey çok meşgul olduğunu söyleyerek beni talebesi Halim Özyazıcı'ya yönlendirdi. O zamana kadar Hamid Hoca'nın talebesi yoktu, Hamid Hoca talebe ile uğraşmazdı. Halim Bey ise o dönemde talebe yetiştirmek için çok meraklıydı. O yıllarda Halim Hoca, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde hat dersleri verirdi. Halim Hoca teneffüs aralarında mimarlık bölümünde okuyan talebeleri bularak "Gelin size hat

sanatını öğreteyim" diye onları teşvik edermiş. Ne azim, ne istek, ne fedakârlık! Hat sanatı işte böylesi çalışmaların neticesinde günümüze kadar gelmiş."

Hasan Çelebi bu tavsiye üzerine Topkapı dışında Çırpıcı Çayırı'nda oturan Hattat Halim Özyazıcı'dan (1898-1964) meşke başladı. Çelebi: "Halim Beye gittim, beni memnuniyetle kabul etti, yazı öğretmeye başladı." Bu onun hat sanatıyla olan serüveninin başlangıcıdır. İlk dersini bitirdiğinde Halim Bey meşkini görünce orada bulunan arkadaşına hayretle, keşideli Fa'yı göstererek "daha ilk derste şuna bak! Bunda ümit var." demiştir. Zamanın şartlarına göre epeyce masraflı olan bu derse gidiş gelişler maalesef çok uzun sürmedi. Dört ay sonra Halim Bey bir trafik kazasında hayatını kaybetti.

Dört aylık bir dersin sonunda hocasını kaybeden Hasan Çelebi ne yapacağını bilmez bir halde ortada kalmıştı. Tekrar Hamid Bey'e gitmeye cesareti yoktur, çünkü ilk teklifinde reddedilmiştir. Bu esnada Diyanet eski reisi Ömer Nasuhi Bilmen'in oğlu Avni Bilmen'le karşılaştı. Üzüntüsünü ona anlatınca, Avni Bilmen, Hamid Bey'e gitme konusunda Çelebi'yi cesaretlendirdi. Hamid Bey'e gidip selamını götürmesini ve talebini yinelemesini söyleyince, Çelebi o şevkle bir daha Hamid Bey'in huzuruna çıktı ve bu sefer derse kabul edildi. 14 Ekim 1964'te başlayan bu birliktelik Hamid Bey'in vefatına kadar 18 yıl devam eder.

Hamid Bey'le meşk hiç de kolay değildir. Çünkü Hamid Bey konuşmayı pek sevmeyen bir insandır. Öyle ki talebinin hatasını söylemez, dersi geçip geçmediğini dahi bildirmezdi. Çelebi bu zorluklarla hatta yeniden bir başlangıç yaptı. Hamid Bey'in bu tavrı neticesinde Hasan Çelebi, tam iki yıl süreklî " Rabbi Yessir " yazmaya devam etti. Çelebi, usanmadan azimle hatta sarıldı. Hocasına karşı saygıda kusur etmeyen Çelebi, iki yıl boyunca ikinci derse geçememenin verdiği endişeyle düşünmeye başladı.

Hocadan bir türlü ikinci dersi alamayan Çelebi kabiliyeti olmadığına kanaat getirdi ve dersi bırakmaya karar verdi. Bu düşüncesini açıkladığında Hamid Bey, çok şaşırır ve sebebini sorar. O da "Kabiliyetim olmadığına kanaat getirdim. İki seneden beri 'Rabbi Yessir' yazıyorum, geçmeye muvaffak olamadım" der. Hâlbuki Hamid Bey durumun farkında değildir. Bunun üzerine Hamid hoca, Hasan Çelebi'ye yeni bir ders verdi. Bundan sonra da Hasan çelebi yazdığı ' hat'ta dörtten az hatası varsa kendisi bir başka dersi yazmaya başladı.

Çelebi, bu şekilde yıllarca hatta devam etti. Bilindiği gibi, Hat sanatını diğer sanatlardan ayıran en önemli özellik uzun bir çaba neticesinde oluşmasıdır. Aradan yıllar geçti, hat sanatına vakıf olanlar, Çelebi'nin yazısının ne kadar geliştiğini görüp " Daha sana icazet vermiyor mu? " diye sormaya başladılar. Bunlar Necmeddin Okyay (1883-1976) ve ta'lik-rik'a hocası merhum Kemal

Batanay'dı. Çelebi hocasına olan saygısından ve edebinden icazet konusunu hiç gündeme getirmemişti. Hamid Bey ve Hasan Çelebi belli aralıklarla Necmeddin hocaya yaptıkları mutad ziyaretlerinin birinde merhum Okyay, Hamid Bey'e Çelebi'nin icazet alma vaktinin geldiğini söyledi. O da Çelebi'ye icâzet için bir yazı hazırlamasını tenbih etti. Bu arada Kemal Batanay da bir başka vasıtayla Çelebi'nin icâzet alma vaktinin geldiğini hatırlatmıştı.

1970 yılında Hasan Çelebi, Eğrikapılı Abdullah Efendi'nin bir hilye-i şerifini yazarak 6 yıllık bir çalışmanın sonunda Hamid Bey'den icâzet aldı. Hasan Çelebi'nin icâzetnâmesi klasik tarzda Arapça bir icâzetnâme değildir. Hat geleneğinde Arapça olarak yazılan icazet metnini Hamid Bey, Türkçe olarak yazmıştır. Hasan Hoca, Hamid Bey'in vefatından sonra onun varisi sıfatıyla *reisü'l-hattâîn* olmuştur.

Çelebi, Hamid Aytaç'dan sülüs-nesih meşkettiği sırada; 1966 senesinde merhum Kemal Batanay'la tanışmış ve ondan da ta'lik ve rik'a dersleri almaya başlamıştı. Hasan Çelebi, 1975 senesinde ta'lik yazının üstadlarından Veliyyüddin Efendi'nin bir ta'lik kıtasını takliden yazarak Kemal Batanay'dan icazetini aldı.

2008 yılında Kültür Bakanlığı tarafından “*Sanata Hizmet Ödülü*”nü, 2011’de de “*Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü*”nü almaya hak kazandı. UNESCO tarafından “*Yaşayan İnsan Hazineleri Ulusal Envanteri*”nde adı anıldı. 2013 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi tarafından “*fahri doktora*” unvanı verildi. Ayrıca 16 Mayıs 2016 tarihinde Bayburt Üniversitesi tarafından düzenlenen “*Dede Korkut Bilim, Kültür, Sanat ve Edebiyat Ödülleri*” töreninde Geleneksel Sanatlar Ödülü Reis'ül-Hattatin Hasan Çelebi'ye verildi.

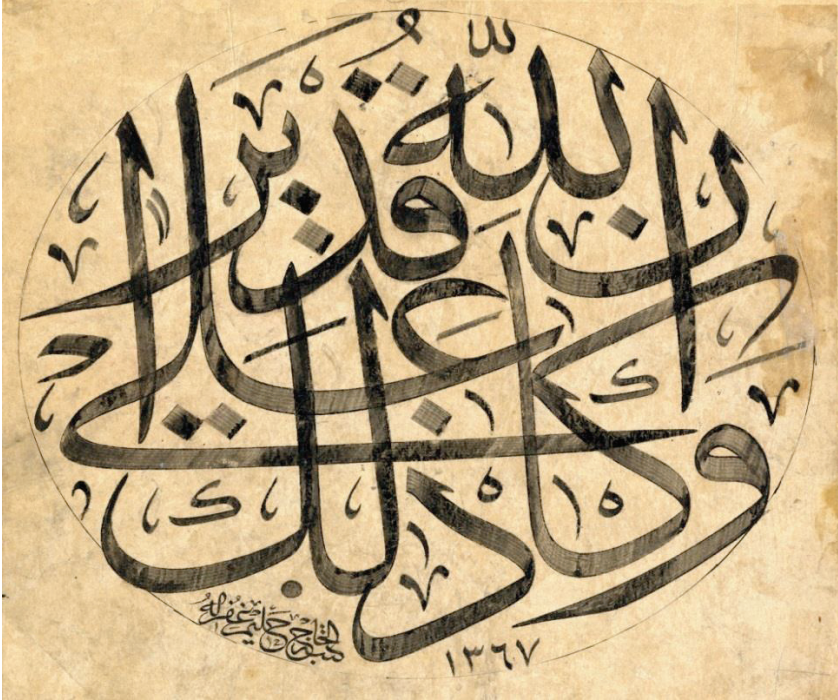
Hasan Hoca, eserleri ve yetiştirdiği talebeleri ile hat sanatının tarihteki muhteşem seviyesine kaldığı yerden devam etmesine vesile olanlardandır. Velûd bir hattat olan Hasan hoca, bütün yazı çeşitlerinde eserler vermiş ve tâliblerine öğretmektedir. Eserlerinde Osmanlı hat mektebinin devam ettiğini görürüz. Hat sanatını öğrenmeye başladığı günden beri kalemi elinden bırakmayan Çelebi, ilerleyen yaşına rağmen hem yazıyor hem de öğretmeye devam ediyor. Özellikle cami ve kitabe yazılarında yüksek bir başarıya sahip olan Çelebi, son üç yıl boyunca talebeleri Davud Bektaş, Ferhat Kurlu, Abdullah Gün ve Ahmet Kutluhan'la birlikte Çamlıca Camii yazılarını hazırlamaktadır.

HOCALARI

1. HATTAT MUSTAFA HALİM ÖZYAZICI

Mustafa Abdülhalim Özyazıcı, "kalemi esir etmiş ve yazıyı yenmiş" Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal etmiş sanatkârlarımızdandır. 14 Ocak 1898 (20 Şaban 1315 / 23 Kânûn-ı sâni 1313)'de İstanbul'un Haseki semtinde (Hekimoğlu Ali Paşa Mahallesi Koca Yusuf Sokağı no: 51) dünyaya geldi. Babası Nalınca Hacı Cemal Efendi Kırım'dan, annesi Advıye Hanım ise Sûdan'dan hicretle İstanbul'a gelmişlerdir (Derman 1992: 227; Bilen 2001: 6). Halim Efendi'nin büyük babası Molla Mehmed Arif Efendi de hattat olup, Kebecizâde Mehmed Vasfi Efendi'den yazı meşk etmiştir (Ünver dosya: 14).

Halim Efendi bu mektepte yazı hocası olan hattat Hâmid Aytâç (1891-1982) -o zamanki ismiyle Mûsa Azmi Bey- ondaki kabiliyeti görerek ayrıca ilgilendi. Sülûs, nesih, rik'a ve celî dîvânî yazılarını meşkettiği Halim Efendi'nin terekesindeki bir meşke Hamid Bey tarafından konulan Musa Azmi imzasından anlaşılmaktadır. Gülşen-i Maarif'ten sonra, bir sene o zamanki adı Sanayi-i Nefîse olan Güzel Sanatlar Akademisi hâkk ve resim şubesine devam etti. 1914 yılında Medresetü'l-hattâtîn açılınca, buraya 39 numara ile talebe oldu (Derman, 1992: 227).

Foto. 3: Halim Efendi'ye Ait Celî Sülûs Levha (Nisâ Sûresi:133)

Halim Efendi, bu feyizli sanat mektebinde, devrin en muteber sanatkâr hocaları olan Hasan Rıza Efendi (1849-1920)¹, onun ayrılması ile Hacı Kâmil Akdik'ten (1861-1941)² sülüs-nesih, Hulûsi Efendi'den (1868- 1940)³ ta'lik, tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer'den (1873-1946)⁴ celi sülüs ve tuğra çekme, Ferid Bey'den (1858- 1930)⁵ dîvânî ve celi dîvânî, hattat Said Bey'den (1860-1938) rik'a meşkederek 26 Eylül 1918 (20 Zilhicce 1336) tarihinde Medresetü'l-Hattâtîn'den mezun oldu (Derman 1984:1).

1924 yılında Bâbıali Caddesi'nde yazıhane açıp serbest hattat olarak çalışmaya başladı; 1928 harf inkılâbına kadar burada bereketli bir çalışma içerisinde bulundu. Daha sonra bugün İstanbul Topkapı'da Demirciler Sitesi'nin bulunduğu sahanın bir bölümünü satın alarak bağ haline getirdi. Yirmi dönümlük arazinin etrafını tek başına duvarla çevirdi. (Okay 2001: 102) Halim Efendi bu dönemde de yazıdan uzak kalmamış, gelen ender siparişlere "sâbıkan hattat, hâlen bâğıbân" şeklinde imza atmıştır.

20 Eylül 1964 günü bağından çıkıp Londra Asfaltı'na gelince, bir kamyonun çarpması sonucu on gün kadar İstanbul Çapa Tıp Fakültesi'nde yattıktan sonra 30 Eylül 1964 tarihinde vefat etti. Cenazesi 2 Ekim 1964 günü Sünbül Efendi Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Kozlu Mezarlığı'na defnedildi (Okay 2001: 102).

¹ Hayatı ve Sanatı ile alâkalı daha geniş bilgi için bkz. Habib. Hat ve Hattâtân. İstanbul, 1305, s. 180; İbnülemin, 332-336; DERMAN, Türk Hat Sanatının Şâheserleri. İstanbul, Kültür Bakanlığı, 1982, L. 47; H. Fikri AKSOY, "Hattat Hafız Hasan Rıza Efendi ve Yazdığı Mushaf-ı Şerifler", Derman, a.g.e., 216.

² Hayatı ve Sanatı ile alâkalı daha geniş bilgi için bkz. Melek Celâl. Reisülhattatin Kâmil Akdik. İstanbul, 1938; A. Süheyl ÜNVER. Reisül-hattatin Hacı Kâmil Akdik Hayatı ve Eserleri. 50 San'at Sever Serisi- 12, 1954; İbnülemin, 168-174; a. mlf. Türk Hat Sanatının Şâheserleri, L. 49; Derman, a.g.e., 222.

³ Hayatı ve Sanatı ile alâkalı daha geniş bilgi için bkz. İbnülemin, 551-552; DERMAN, "Hattat Hulûsi Efendi"; SERİN, Hulûsi Efendi'nin Ta'lik Meşk Murakkası, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1999; a. mlf. Hat Sanatı, 261-266.

⁴ Hayatı ve Sanatı ile alâkalı daha geniş bilgi için bkz. İbnülemin, 98-102; ÜNVER, "İsmail Hakkı Altunbezer", Arkitekt, sy. 7-8 (1946), s. 174-180

⁵ Hayatı ile ilgili bkz.İbnülemin, s.778; Bilen, a.g.e., s. 19.

2. HATTAT HAMİD AYTAÇ

(1891-1982) XX. yüzyılın meşhur Türk hattatı olan Hamid Bey, o zamanki adı Âmid olan Diyarbakır'da doğdu. Asıl adı Şeyh Musâ Azmi'dir. Babası, Müstakimzâde'ye ait Tuhfe-i Hattâtîn'de adı geçen hattat Âdem-i Âmidî'nin torunlarından Zülfikar Ağa, annesi Mûntehâ Hanım'dır. Diyarbakır'da sıbyan mektebini, askerî rüşdiyeyi ve idâdîyi bitirdikten sonra 1908'de yüksek tahsil için İstanbul'a gitti. Bir yıl Mekteb-i Nüvvâb'a (1910'dan sonraki adıyla Mekteb-i Kudât) devam ettikten sonra sanata karşı kabiliyetini gören hocalarının tesiriyle Sanâyi-i Nefise Mektebi'ne kaydoldu. Fakat babasının ölümü üzerine geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kaldığından tahsilini tamamlayamadı. Haseki'de Gülşen-i Maârif Mektebi'nde hat ve resim hocası olarak çalışmaya başladı; bu arada özel matbaa işleriyle de uğraştı. Rûsumat (Gümrük) Matbaası, Mekteb-i Harbiyye Matbaası ve sonra da hocası Mehmed Nazif Efendi'nin vefatı üzerine tayin edildiği Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Matbaası'nda Mehmed Emin Efendi ile beraber hattat olarak çalıştı. Bir yıl kadar da Almanya'da haritacılık ihtisası yapan Mûsâ Azmi Bey döndüğünde memuriyeti yanında geçim sıkıntısı sebebiyle Babîâlî'de Hattat Hâmid Yazı Yurdu'nu açarak Hâmid müstear imzası ile piyasaya yazılar yazmaya başladı. Bir süre sonra da resmî görevinden ayrılıp kendini tamamen bu işe verdi. 19 Mayıs 1982'de vefat etti. Karacaahmet Mezarlığı'nda Şeyh Hamdullah'ın mezarının yakınına defnedildi.

Hamit Aytâç yazı sevgisini ve ilk yazı derslerini, yetişmesinde büyük rolü olan sıbyan mektebindeki hocası -sonradan Büyük Millet Meclisi'nin ilk dönem Diyarbakır mebusu olan- Mustafa Akif (Tütenk) Bey'den aldı. Askerî rüşdiyede aynı zamanda Ali Rızâ Bey ekolüne bağlı bir ressam olan Yüzbaşı Hilmi Bey'den sülüs, Vâhid Efendi'den de rik'a meşketti. 1916'ya kadar yazılarında "Şeyh Musâ Azmî", "Musâ Azmî" veya sadece "Azmî", bu tarihten sonra ise Diyarbakırlı oluşuna telmihen "Hâmidü'l-Âmidî" ya da yalnız "Hâmid" imzasını kullandı ve daha çok bununla tanındı. Hamit Bey'e, 1982 yılında Aydınlar Ocağı Bilim ve Sanat Kurulu tarafından "Üstün Hizmet Armağanı" verildi.

Foto. 4: Hamid Bey'e Ait Şişli Camii Kapısı Celî Sülûs Müsenna Yazı
(Tevbe Sûresi: 18)

Son yazılarından oluşan Kırk Hadis, Abdülkadir Karahan'ın açıklamalarıyla birlikte Kültür Bakanlığı'nca bastırılmıştır (İstanbul 1977; Ankara 1985). Şişli ve Söğütluçeşme camileri ile Sirkeci Hobyar Mescidi'ndeki yazıları, İstanbul Eyüp Camii'nin kubbe yazılan, Ankara Kocatepe Camii'nin mihrap üstü ve ana kubbe göbeği yazıları, Kasımpaşa Camii dış revakları üzerindeki Nebe sûresi, Kadıköy Moda, Kartal, Pendik, Paşabahçe, Fındıklı, Hacıküçük, Çanakkale Çan, Denizli Tavas camileri yazıları, mezar taşlarına hakkedilmiş hatları onun celî yazıdaki dehasını ve kudretini gösterir. Özellikle Şişli Camii kapısı üzerindeki celî-sülûs aynalı istifi dünyaca ünlüdür. Hattat Halim Özyazıcı, Iraklı Hâşim Muhammed el-Bağdâdî ve Hasan Çelebi, Fuat Başar talebelerinin başında gelir. (Derman 1982: 18; İbnülemin 1970: 119)

3. KEMAL BATANAY

7 Şubat 1893'te İstanbul Fatih Hırkayı Şerif mahallesinde doğdu. Babası Kayserili Müridoğulları soyundan imam Mehmed Ziyâeddin Efendi, annesi Ayşe Hanım'dır. İlk tahsilini beş yaşında aynı semtteki Ağa Mektebi'nde başlayıp

Zeyrek'te Sâliha Sultan Mektebi'nde bitirdi. Orta tahsilini Fâtih Rüşdiyesi ile Vefa İdâdisi'nde yaptı. İdâdide iken babasının yanında hıfza çalışarak on dört yaşında hâfız oldu. Bu arada cami derslerine devam etmeye başladı. Zamanın meşhur hocalarından Tefvik Efendi ve Manisalı Mustafa Efendi'den Arapça, Farsça ve dinî ilimler tahsil etti. İdâdinin son sınıfında iken Dârü'l-hilâfeti'Ialiyye Medresesi sahn kısmına da devam etti. Medresenin beşinci sınıfında iken Dârülfünun İlähiyat Fakültesi'ne girdiyse de I. Dünya Savaşı sebebiyle askere alındığından devam imkânı bulamadı. Otuz iki yıllık memuriyet hayatından sonra 1958'de Ticaret Odası'ndaki vazifesinden emekliye ayrıldı. 1976'da açılan İstanbul Türk Mûsikisi Devlet Konservatuarı'na repertuar hocası olarak tayin edildi. Ölümüne kadar bu görevini sürdürdü. Kemal Batanay, mûsiki ve hat sanatındaki eserleriyle yüzyılımızın önemli sanatkârları arasında yer aldı. İlk musiki bilgilerini küçük yaşta babasından edindi. Daha sonra Kasımpaşa'daki Küçük Piyale Camii imamı Şeyh Cemal Efendi'den meşketti. I. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda Galata Mevlevîhanesi neyzenbaşısı Mehmed Emin Efendi (Yazıcı), Yenikapı Mevlevîhanesi'nde Hafız Ahmed Efendi (İrsoy) ve Rauf Yektâ Bey gibi mûsikişinaslarla tanıştı. Onlardan Mevlevî âyinleri ve dinî eserler meşketti. Altı yıl Galata Mevlevîhanesi'nde âyinhanlık ve cuma imamlığı yaptı. Hamparsum notasını öğrendi. Mûsikide en çok faydalandığını belirttiği hocası Rauf Yektâ Bey'in ölümüne kadar (1935) on altı yıl talebesi oldu. Başta Süleyman Çelebi'nin mevlidinin bestesi, nikriz Mevlevî âyini ve düğâh na't-ı Mevlânâ olmak üzere on bir dinî eseri mevcuttur. Özellikle ta'lik hattında şöhrete ulaşan Kemal Batanay'ın bu yazıdaki ilk hocası Bâb-ı Fetvâ'da Hasan Hüsnü Efendi'dir. Onun vefatından sonra Sultan Selim Camii müezzini hattat Mehmed Hulûsi Efendi'den ders görerek 1918'de icâzetnâmesini aldı. Sülûs, nesih ve rik'â yazılarını da Erkân-ı Harbiyye Matbaası baş hattatı Sofu Mehmed Efendi'den öğrendi. Bugün çeşitli müzelerde ve özel koleksiyonlarda ta'lik kıtaları, celî-ta'lik beyit, âyet ve hadis levhaları bulunmaktadır. Hammâmizâde İhsan Bey'in Ömer Hayyâm Rubailerî (İstanbul, 1966) ve Yahya Kemal Beyatlı'nın Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş (İstanbul, 1963) adlı eserlerinde tercüme edilen kıtaların Farsça metinleri de ta'lik hattı ile Kemal Batanay tarafından yazılmıştır.

Kemal Batanay manzum tarih düşürmede de başarılı idi. Boğaziçi Köprüsü (15 Temmuz Şehitler Köprüsü) için hazırladığı manzum inşa kitabesinin tarih mısraı şöyledir: *"Târîh-i ikmâlini tam söyledi yazdı Kemâl / Avrupa Asya bir oldu bağladık cânipleri"* (1973). Bestekârlığı ve hattatlığı yanında iyi bir tanburî ve hânende idi. İcralarında klasik tavra bağlılığı ile tanınmıştır. (Serin 1992: 139)

Çelebi, Hamid Aytaç'dan sülüs neshi meşkettiği sırada; 1966 senesinde merhum Kemal Batanay'la tanışmış ve ondan da ta'lik ve rik'a dersleri almaya başlamış ve 1975'te ta'lik yazının üstadlarından Veliyyüddin Efendi'nin bir ta'lik kütasını takliden yazarak Kemal Batanay'dan icazet aldı (Çelebi 2003:4)

HASAN ÇELEBİ'NİN SANATI

Üsküdar Belediyesi tarafından 12 Aralık 2014 tarihinde düzenlenen *Hattat Hasan Çelebi'ye Saygı Gecesi*'ne katılan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: **“Bizim medeniyetimiz hattat Hasan Çelebi hocamızınengin gönlündeki birikimdir. Ona baktığımızda sadece hat sanatını değil, bütün medeniyeti görürüz”** ifadelerini kullanmıştı. Gerçekten de kadim medeniyetimizi tek başına temsil eden hat sanatının bu zamandaki en büyük mümessili olan Hasan Hoca, eserleri ve talebeleri ile bütün dünyaya hitap etmiştir.

Foto. 5: Hasan Çelebi Bey'e Ait Celî Sülüs Levha (Zümer Sûresi: 34)

İlk sergisini 1980 senesinde İstanbul'da, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)'da açtı. 1984 yılında Malezya'da sergiye katıldı.

1985'te Kraliyet Ailesi'nin davetlisi olarak gittiği Ürdün'de eserleri sergilendi. 1989'da Bağdat'a beş kişilik bir heyetle giderek (Uğur Derman, Prof. Dr. Ali Alpaslan, Savaş Çevik ve Hüseyin Öksüz) hat festivaline katıldı. 1992'de Kuala Lumpur'da bir kişisel sergi açtı. Bu serginin gelirinin bir kısmı Malezyalı kimsesiz çocuklara bağışlandı. 1994'te IRCICA'da Hat Sanatında 30. Yıl sergisi açıldı. 1998 yılında Kuveyt'te hat festivaline eserleriyle katıldı. 2002 yılının mayıs ayında Tarih ve Tabiat Vakfı'nca Feshane'de düzenlenen karma sergide hat çalışmaları yer aldı.

Çelebi, 1992 yılından itibaren IRCICA'nın tertip ettiği uluslararası hat yarışmalarında Türkiye'yi temsilen jüri üyesi olarak yer aldı.

Foto. 6: Üstad Hasan Çelebi Adına Düzenlenen Konferanstan Bir Görüntü

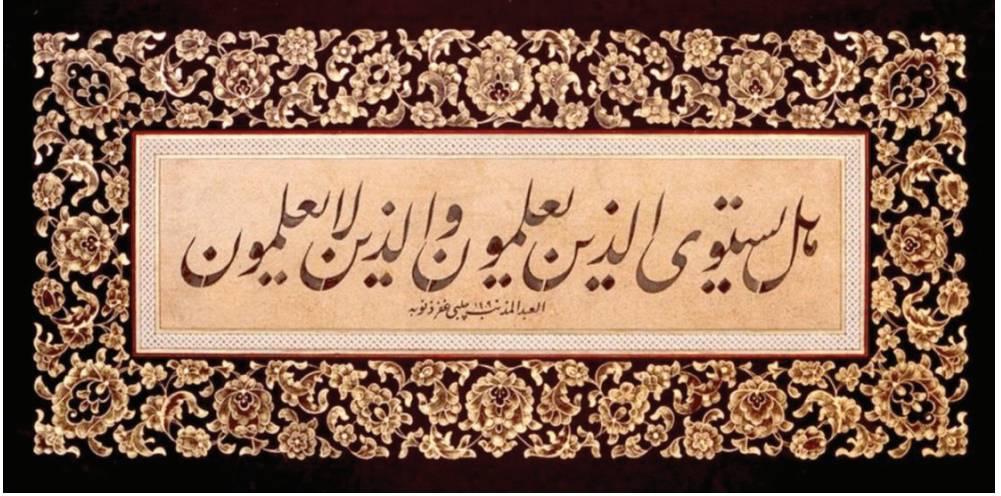
Hasan Çelebi'nin celf yazıları yurtiçinde ve yurtdışında birçok caminin kubbesini, mihrabını, cümle kapısını ve duvarlarını süslemekte, ibadete gelenlere manevi bir haz yaşatmaktadır. Çelebi, daha icazetini almadan önce eski abidevi camilerin tamiratında yazıları ıslah ve ihya etmeye başlamıştır. 60'lı yılların sonunda Fatih Karagümrük'teki Atık Ali Paşa Camii'nin yazılarını ıslah etme teklifi aldı. Yazının sıvası dökülmüş, altından Mustafa Rakım'ın güzel bir istifi çıkmıştı. Cemaatin ileri gelenlerinden varlıklı biri, tamirat masraflarını karşılayacağını belirterek Rakım'ın yazısının ihya edilmesini istedi.

Foto. 7: Celi Sülüs Levha (Âl-i İmran Sûresi: 26)

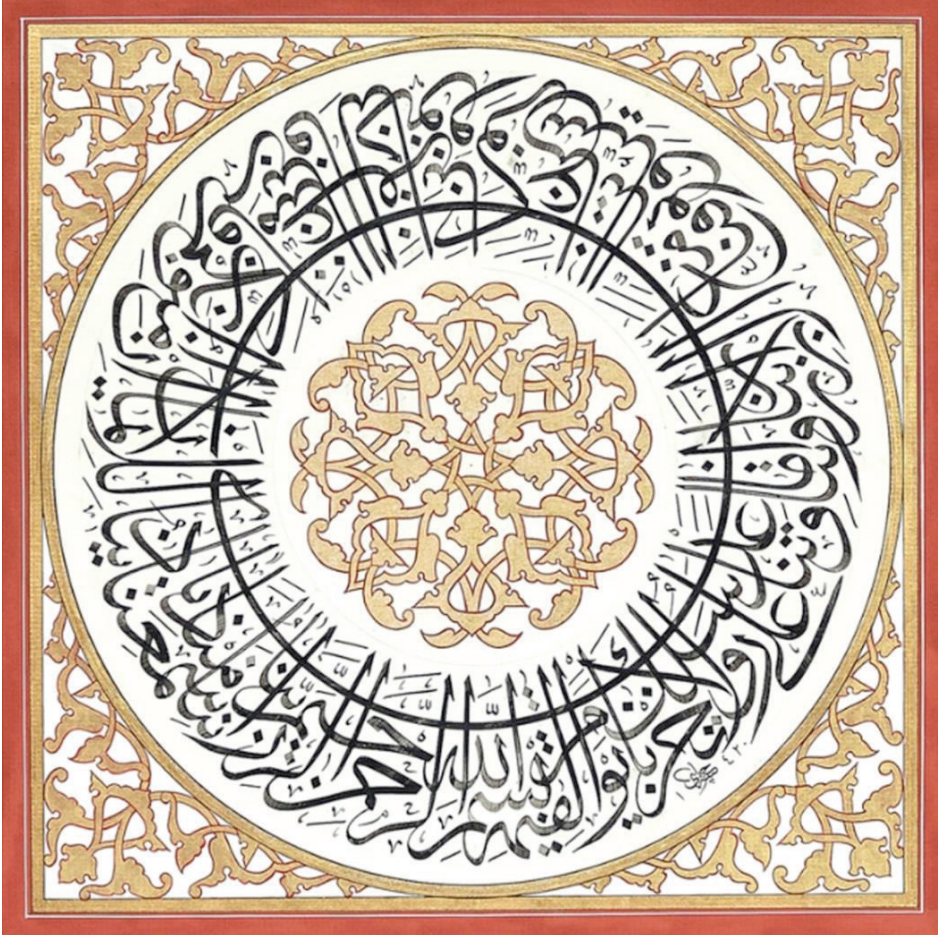
Zamanın şartlarına göre büyük bir zorlukla kopyasını almaya muvaffak olan Hasan Çelebi, yazının ıslahında epeyce zorlanır. Böyle bir gecede rüyasında Mustafa Rakım'ı hocası Hamid Bey'le oturmuş yazı müzakere eder halde gördü. Kendisi de bir kenarda onları seyretmekteydi. O esnada Rakım, Çelebi'yi fark eder ve sanki sıkıntısına vâkıf olmuş gibi “Yaparsın evladım, yaparsın” tarzında bir imâda bulunur. Çelebi uzun süre bu rüyanın tesirinden kurtulamaz. Bu rüya hem Çelebi'nin gayretini artırmış, hem de Hamid Bey'i çok bahtiyar etmişti. Çünkü rüyada dahi olsa Mustafa Rakım gibi bu sanatın dehası ile bir mecliste bulunup yazı müzakere etmek büyük bir şerefti. Hamid Bey, Çelebi'nin bu yazıyı ihyasını çok beğenerek kalıptan bir nüsha da kendisine istedi. 1974 yılında da Sultanahmet Camii'nin tamiratında yan kubbe yazılarıyla köşe pandantiflerdeki Esmâ-ül Hüsnâ'nın tashih edilmesi ve Çelebi'ye bunu yapması için teklifte bulunuldu. Çelebi bu hâdiseyi şöyle anlatmaktadır: "Sultan Ahmet Camii'nin kubbeleri tamir oluyordu. Müteakiben benden de yazıları ile ilgili talepte bulunuldu. Emin Barın'la istişare ettim; ne yapacağım, nasıl edeceğim bu yazıları diye, o güne kadar böyle büyük bir şey yazmamışım. Bir top eskiz kâğıdından, sulu zamkla kâğıtları bir araya getirdim. Beş-altı cm. kalınlığında kalemleri hazırladım. Kalem vardı da taraklısı yoktu (bu tarz kalemlerin imalinde büyük tesiri olmuştur), mürekkebi fazla alsın da devam edebilsin diye tarak açma işini ben düşündüm. Koskoca bir elif çekeceksin, taraklı olmazsa çekemezsin, devam edemezsin. Halen Sultan Ahmet'in yazıları için hazırladığım kalıplar ve

kalemleri saklarım. Sultan Ahmet Camii'nin tamiratında yan kubbe yazılarıyla köşe pandomentiflerindeki Esmâ'u'l Hüsnâ'yı tashih ettim."

Foto. 8: Celî Ta'lik Levha (Zümer Sûresi: 9)

1982'de Suudi Arabistan hükümeti tarafından Ravza-i Mutahhara'daki bütün yazıların ıslahı için davet edilmiştir. Fakat devlet memuru olduğundan dolayı yurtdışı iznini ancak bir yıl sonra ve iki yıl ücretsiz olarak Bakanlar Kurulu kararıyla alabilmiştir. Oraya gidişinde geç kalınca bu tamirat gerçekleşmemiştir. 1987 yılında tekrar Suudi Arabistan'a gidip orada Suud Hükümeti tarafından yeniden inşa ettirilen Kubâ ve Kibleteyn mescidlerinin kubbe kuşak ve diğer yazılarını bir yıllık bir çalışma sonunda tamamladı. Çelebi, Medine-i Münevvere'deki çalışmasını mübarek beldeye hizmet olarak hayatının en büyük bahtiyarlığı addetmektedir. Çünkü o mescidlere yazı yazmak, her hattata nasip olmayacak bir nimettir.

Foto. 9: Celi Sülüs Levha (Nisa Sûresi 58)

Çelebi, Mescid-i Nebi'nin yazılarına yaptığı hizmetten şöyle bahseder: "Mescid-i Nebi'de cemaat namazdan çıkıyordu, biz giriyorduk. Bir akşam kubbelerdeki yazıların zeminlerinin sağlam olup olmadığını kontrol için asansörle yukarı çıktım. Yazı altı sıvasını; yumurta akı, mermer tozu, alçı, bir parça da ince kum karıştırarak yapıyorlar. Baktım, kabuk gibi duruyordu. Bu arada fırsat bulmuşken Hücre-i Saadet'e yukarıdan baktım. Edepsizlik ettim. Üç gün kendime gelemedim, sıkıntıdan neredeyse delirecektim. Bunu kimseye söyleyemedim. Bir edepsizlik ettim diye Efendimizden özür diledim. Çünkü gözüm orayı görmeye lâayık değildi.

Foto. 10: Celî Dîvânî İstif (Âl-i İmran Sûresi: 147)

Osmanlı Hanedanından Ziyaüddin Efendi'nin kızı Mihrimah Sultan'ın mezarının yapımı Ürdün kraliyet ailesi tarafından kendisine teklif edilmişti. Yazımına başladığı Kur'an-ı Kerimi tamamlamak en büyük arzusudur. Ayrıca 9 Ağustos 1997 senesinde Malezya'ya devlet tarafından yazdırılıp bastırılması kararlaştırılan Kur'an-ı Kerim'in yazımına başlama merasimine davet edildi.

1979 yılında İsviçre'de yaşayan eski Mısır Hariciye Bakanı İbrahim Kâmil'in davetlisi olarak gitmiş. Onun bastırmak istediği Tanzanya hatıra parasının iki yüzünün istifini hazırlamıştır. Birçok kişiye özel koleksiyon hazırlamıştır. Bunlardan bir tanesi 1996 yılında 18 parçadan oluşan Malezyalı Abdürreşid Hüseyin'e aittir. İlk yazdığı levhalar Neyzen Emin Efendi'nin istifinden takliden Mevlana sikkesi ve bir dostuna yazdığı Kelime-i Tevhidi hatırlamaktadır. Şimdiye kadar yazdığı Hilye-i şeriflerin sayısı 200'e yaklaşmıştır.

Camii Yazıları:

- TBMM Mescidi yazıları
- Eskişehir Reşadiye Camii
- Van Merkez Camii
- Kayseri İki Kapılı Camii, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii, Yeni Cami kubbe yazıları
- Erzurum Sanayi Siteler Camii kubbe yazıları

- Rize Sahil Camii yazıları
- Erzurum Atatürk Üniversitesi Camileri
- Siirt Molla Kâzım Türbesi taş üzeri yazıları
- Karacabey Harmanlı Köyü Camii yazıları
- Of Şam Pazarı Camii yazıları
- İstanbul Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii
- Üsküdar Selami Ali Camii
- Ümraniye Son Durak Camii
- Çağlayan Camii
- Hürriyet Tepesi Cengiz Topel Camii
- Fenerbahçe Camii
- Yeniden inşâ ettirilen Maltepe Camii
- Üsküdar Mehmet Zahit Kotku Camii
- Büyükçekmece Güzelce Camii çini üzeri yazıları
- Beşyüzevler Berat Camii yazıları
- Merter Yunus Emre Camii
- Beykoz Ortaçeşme Camii
- Çamlıca'da yeni yapılan Çilehane Camii
- Çengelköy Yıldırım Beyazid Camii
- Kuveyt'te; İslam Tıp Merkezi Camii'nin iç ve dış yazıları
- Medine-i Münevvere'de Ravza-i Mutahhara'nın genişletilen yerlerinde toplam 100 metre uzunluğuna ulaşan Cuma ve Mülk sureleri
- Medine-i Münevvere'de Kuba Mescidi'nin bin dört yüz metreyi geçen ve kufî ile yazılan kubbe kuşakları ve mihrap cephesi yazıları
- Medine-i Münevvere'de Kibleteyn Mescidi'nin yazıları
- Mescid-i Cuma'nın kubbe eteğine kuşak olarak Cuma Suresi yazısı
- Mescid-i Ebu Bekir, Mescid-i Ömer, Mescid-i Alî ve Mescid-i Buhari yazıları

- Cidde'de Harîsî ve Salih Kamil camilerinin yazıları
- Kazakistan Almatı'da merkez Cuma Camii'nin seramikle işlenen yazıları
- Almanya Fortsaym'da Fatih Camii
- Belçika Genk'te inşâ edilen Yunus Emre Camii
- Güney Afrika'da Johannesburg Cuma Camii
- Bosna Mostar'da yeniden ihya edilen Nezir Ağa Camii'nin yazıları

Bunlardan başka daha birçok camide kubbe, kuşak, mihrap veya cümle kapısı yazılarına rastlamak mümkündür.

Foto. 11 Çelebi'ye Ait Cami Giriş Kapı Kitabesi

Foto. 12: Cami Kitabesi

Hocası Hattat Hâmid Bey başta olmak üzere Vehbi Koç ve Hafize Özal gibi birçok şahsiyetin mezar taşlarının yazıları da Çelebi tarafından yazılmıştır. Erzurum merkez ve Oltu ilçesinde akrabaları başta olmak üzere birçok kişinin mezar taşını da yazmıştır.

Foto. 13: Celî Sülûs Müsenna Levha (Fetih Sûresi:1)

TALEBELERİ :

Hat sanatında talebe yetiştirmek her hattatın vazifesidir. Bu sanatın kuşaktan kuşağa aktarılması talebe yetiştirme yoluyla olur. Çelebi'ye göre talebe yetişmesi için bu sanatın kalfa-çırak usulüyle devam etmesi gerekir. Bu muhakkak birebir hocadan meşk alarak, harfleri yazıp kontrol ettirerek olur. Hocanın tenkidini alacak, gidecek tekrar yazacak, talebe böyle yetişir. Üstat Çelebi bir talebe günde 30 saat çalışırsa hattat olur der.

Foto. 14: Uğur Derman ve Hasan Çelebi Bir Kısım Talebeleriyle

Her hattatın yaptığı gibi Çelebi de talebe yetiştirerek sanat hayatını sürdürmüştür. Gelenek olduğu üzere, icâzetini aldıktan sonra bu işin meraklılarına 1975 senesinde hat dersi vermeye, vazifeli olduğu Selâmi Ali Camii'nde başlamıştır. Cumartesi günleri talebelerinin derslerini burada tashih ederdi. İlk talebeleri Davud Bektaş, Muhlis Uslu ve merhum Berat Gülen'dir. Kendi tabiriyle Çelebi soyadı onun tabiatını da çelebi-meşrep yapmış o kapıya kim ders talebiyle gelmişse, kabiliyetli olsun olmasın asla geri çevirmemiştir. Birçok kişi ondan hat feyzini almıştır. İcazet alan ilk talebesi 1981 yılında Muhlis Uslu'dur. Daha sonra sırayla 1984'te Berat Gülen, 1989'da Ayten Tiryaki, 1994'te Davud Bektaş, Efdalüddin Kılıç, 1996'da Tevfik Kalp, Mümtaz Seçkin Durdu, 1999'da İlhan Özkeçeci, Mimar Günay Çilingiroğlu, Abdullah Gün ve Ahmed Kutluhan, Ekim 2000'de Ferhat Kurlu, Hilal Kazan, Bilal Sezer'e icazet vermiştir.

Foto. 15: Celi Sülüs
Yâ Rezzâk Levhası

Hasan Çelebi'nin derslerini umumiyetle mektupla sürdüren, yurtdışında da talebeleri vardır. Zaman zaman bu talebeler, Türkiye'ye gelir, hocanın yazım şeklini görür ve bazı incelikleri kavrarlar. Bu talebeler Amerika'dan Japonya'ya kadar uzanmaktadır. İcazet verdiği yabancı talebeleri ise şunlardır: Amerika'dan Muhammed Zekeriya, Fas'tan Muhammed Emzil ve Hâmidi (kraliyet ailesinin hat hocasıdır) Cezayir'den Muhammed Bahiri ve Abdulhamid, Libya'dan Mahfuz, Suriye'den Ubeyde Salihu'l Benki, Suudi Arabistan'dan Abdülaziz, Bosna'dan Kazım Hacımeyleç ve Japonya'dan Fuad Kuşi Honda'dır. Ayrıca bir Bruneili, bir Kuveytli talebesine de sertifika vermiştir. Halen kendi atölyesinin yanı sıra Tarih ve Tabiat Vakfı atölyesinde talebe yetiştirmeye devam etmektedir (Çelebi 2003: 7).

Foto. 16: Celi Sülüs Müsennâ Levha (Kaf Sûresi: 16)

Foto. 17: Celi Sülüs Levha (İnsan Sûresi: 21)

Foto. 18: Celi Sülüs Müsennâ İstif (Alak Sûresi: 1)

Foto. 19: Celî Sülüs Müsennâ İstif, (Yâ Kaviyy)

Foto. 20: 2011 Erzurum Universiad Kış Olimpiyatları Sergisinden

SONUÇ

Ecdadımız hat sanatını nesilden nesile geliştirerek güzel sanatlar arasında en yüksek seviyeye yükseltmişlerdir. Özellikle Osmanlılar zamanında özel ilgi gören bu sanatımız, padişahlar tarafından himaye edilmiş ve birçok sultan hattat unvanını almıştır. Gerek padişahlar gerekse halk tarafından ibadet neşvesiyle icra edilen hat sanatı, Latin alfabesine geçişten sonra son 20-30 yılda tekrar canlanarak eski kıymetini kazanmaya başlamıştır.

Hasan Çelebi, kırk yılı aşan sanat hayatında, tüm zamanlarını kuşatan hattı ile geçmiş ve bugünün sanatına köprü olmuş müstesna kişiliklerden ve modern zaman içinde geleneksel tavrı yaşayan ve yaşatan hat üstadlarından.

Günümüz Türkiye'sinde hat sanatı, bütün teknik ve yayın imkânlarından faydalanarak gelişmesine devam etmektedir. Dolayısıyla taliplerinin bu sanata ulaşmaları kolay hale gelmiştir. Çelebi hoca, bu zorlukları kademe kademe yaşayarak bu seviyeye ulaştığından talebelerinin daha kısa zamanda yetişmesi için engin bilgi ve tecrübesini cömertçe aktarmış ve aktarmaya da devam

etmektedir. Bu gayretlerin neticesi olarak geçmişin bilgi ve birikimini geleceğe taşımış, hem yurt içinde hem de yurt dışında onlarca talebe yetiştirmiştir.

Hasan hoca, hat sanatında bir üstad, bir hoca olduğu gibi kendisinden sanat öğrenmek isteyenler için hayatın pek çok yönlerinde dahi bir rehberdir. Öğretmeyi, eğitmeyi kendine borç bilerek ibadet aşkıyla hat sanatına hizmet etmiş ve gelecek nesillere sanatıyla köprü olmuştur.

Kaynakça

Alparslan, Ali, (1999), **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, İstanbul.

Burckhardt, Titus, (2005), **İslam Sanatı**, çev. Turan Koç, İstanbul.

Çelebi, Hasan, (2003), **Hattın Çelebisi Hasan Çelebi**, Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları, İstanbul

Derman, Uğur, (1992), “Hat Sanatında Osmanlı Devri,” **İslâm Kültür Mirâsında Hat Sanatı**, IRCICA, İstanbul.

“Hamid Bey”, (1982), Türk Hat Sanatının Şaheserleri, İstanbul.

“Hat”, (1995), **Sabancı Koleksiyonu**, İstanbul.

“Hat”, (1997), **DİA**, Ankara.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, (1970), **Son Hattatlar**, İstanbul.

Okay, Orhan, (2001), **Silik Fotoğraflar**, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Serin, Muhittin, (1999) **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul.

“BATANAY, Kemal”, (1992), **DİA/5**, İstanbul.